

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

Oğuz Yıldırım

Finansal Sistem, Bankacılık Sistemi,
Tarihsel Süreç, Temel Sorunlar,
Finansal Riskler, Finansal Krizler,
Gözetim ve Denetim, Yeniden Yapılandırma,
Basel Kriterleri, Merkez Bankacılığı,
Katılım Bankacılığı, Yeni Nesil Bankacılık

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ **Oğuz Yıldırım**

Genel Yayın Numarası: 460
ISBN: 978-625-93408-2-1
1. Basım, Şubat 2026

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.©2026
Efil©2026

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.
Sertifika No: 45550

Genel Yayın Yönetmeni: Serenay Dıraz
Grafik Tasarım: Ferhat Önder

Baskı: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Ticaret Anonim Şirketi Üniversiteler
mah. 1606 cad. no:8/1 Çankaya/Ankara
Telefon: 0312 266 44 10
Sertifika Nu.: 46519

EFİL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.
Bağcılar Mahallesi Şemsettin Günaltay Caddesi 283. Sokak Ata Apartmanı
No: 9/7 06670 Çankaya/Ankara Türkiye
Tel : (+90) 312 442 52 10
GSM : (+90) 541 232 00 46

<http://www.kitapsaati.com.tr> • [instagram.com/efilyayinevi](https://www.instagram.com/efilyayinevi) • [twitter.com/efilyayinevi](https://www.twitter.com/efilyayinevi)

Bir romantik iktisatçı:
Prof. Dr. Ömer Faruk ÇOLAK
Hocamızın anısına saygıyla.

Önsöz

Bu kitap doktoramı tamamladığım 2002 yılından sonra bankacılık ve finans konularında yazdığım makaleler ile çeşitli üniversitelerde lisans, yüksek lisan ve doktora düzeyinde verdiğim Para ve Banka, Bankacılık, Türk Bankacılık Sistemi, Parasal İktisat, Para ve Finans Okumaları derslerinin birikimleriyle yazılmıştır.

Kitap bankacılık ve finans alanında bir başvuru kaynağı olmanın yanı sıra okurun profesyonel mesleklerinde ve günlük yaşamlarında karşılaşılabilecekleri bilgileri daha iyi öğrenip yorumlamalarına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Kitabın bir başka amacı da bankacılık ve finans konularında okuryazarlığı artırmaktır. Bu nedenle genel olarak bankacılık ve finansal sistemin ne olduğu kadar, nasıl çalıştığı ve ekonomiyi ne şekilde etkilediği üzerinde durulmuştur.

Finansal sistem ve finansal sistemin ana unsuru olan bankacılık sistemi üzerinden Türkiye'nin son yüz yıllık ekonomi serüvenine ışık tutan kitap, her bir bölümü diğer bölümlerden bağımsız olarak okunabilecek şekilde on iki bölümden oluşmaktadır. Dolayısı ile bölümlerin okunma sıralamasını okuyucular kendi isteklerine göre yapabilirler. İlk bölümleri *finansal sistem ve temel bankacılık* konularıyla başlayan kitapta Türk bankacılık sistemi; Cumhuriyet öncesinden günümüze *tarihsel gelişim*, güncelliğini koruyan *temel sorunlar*, sistemin karşı karşıya kaldığı *finansal riskler ve krizler*, sistemde yer alan *gözetim ve denetim*, uygulamaya konulan *yeni-yeni yapılanmalar*, uluslararası uyumu ifade eden *Basel Kriterleri*, merkez bankacılığı kapsamında *TCMB*, faizsiz bankacılık uygulamalarını içeren *katılım bankacılığı* ve teknolojik gelişmeler sonrasında ortaya çıkan *yeni nesil bankacılık* konuları ekonomi politikaları çerçevesinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kitabın sonunda ise para ve bankacılık terimlerini içeren bir sözlük yer almaktadır. Böylece ekonomi konularına ilgi duyan farklı eğitim düzeylerine sahip okurların kitaptaki ekonomik terimleri daha kolay takip etmeleri hedeflenmiştir. Kitapta kullanılan tüm kaynaklar okumanın akıcı olması için metin içinde dipnot olarak değil de

sadece kitabın sonunda yer alan kaynakça kısmında toplu olarak gösterilmiştir. Kaynakçada yer alan tüm yazarlar bu kitapta en az benim kadar hak sahibidirler.

Son olarak bu kitap, her açıdan uzun bir akademik kariyerin sonucunda yazılmıştır. Kitabın ortaya çıkmasında öncelikle kıymetli aileme, değerli hocalarıma, sevgili öğrencilerime, kitabın kaynakça kısmında yer alan eser sahibi araştırmacılara, yazarlara, resmî kurumlara ve Efil Yayınevi'ne teşekkür ederim. Kitabın ekonomi alanında öğrenim gören öğrenciler başta olmak üzere bankacılık ve finans konularına ilgi duyanlara yararlı olması dilekleriyle.

Oğuz YILDIRIM

Antalya, 2026

oguz.yildirim@alanya.edu.tr

Giriş

Finansal sistem; finansal araçlar, finansal araçlar ve finansal piyasalardan oluşur. Finansal sistemin en önemli unsurlarından biri de bankalar ve bankacılık sistemidir. Bankalar, bütün ülkelerde, ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlayan ekonomik hayatın en önemli finansal aracı kuruluşlarıdır. Ekonominin yeniden yapılanmasında ve sürdürülebilir makroekonomik istikrarın sağlanmasında etkilidirler. Finansal sistem içerisinde ödemeler sistemi aracılığı ile tasarrufların yatırıma dönüştürülmesinde kaynak aktarımını sağlarlar. Tasarruf fazlası olanların kaynaklarını toplayıp, kaynak ihtiyacı olan yatırımcılara aktarırlar. Bankacılık sistemi ise, ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli bir mekanizmadır. Bu nedenle bankacılık sisteminin, iktisadi sistemle etkileşimini net biçimde ortaya koyabilmesi ve sağlıklı bir yapıda işleyebilmesi gerekmektedir. Tersi durumunda bankacılık sisteminde yaşanan her türlü olumsuzlukların ülke ekonomisine maliyeti ağır olmaktadır.

Türkiye’de finansal sistem, 1980 yılına kadar; piyasaya girişin sınırlı olduğu, rekabetçi olmayan, dış ilişkilere kapalı, güdümlü faiz oranlarının geçerli olduğu, çok şubeli perakende bankacılık yapan, yeterince uzmanlaşmamış, holding bankacılığının ağırlıkta olduğu bir sistem olarak seyretmiştir. 1980 yılı sonrasında ise, banka dışı finansal kurumların da sisteme girmesiyle yeni bir görünüm kazanmış; banka sayısı, personel istihdamı, hizmet çeşitliliği ve teknolojik altyapı konularında hızlı bir gelişim göstermiştir. Bu gelişim büyük ölçüde 1980 yılı sonrasında yurtiçi tasarrufların artırılmak istenmesinden kaynaklanmıştır. Tasarrufların artırılmasında, serbest piyasa kurallarına ve uluslararası rekabete dayalı, makroekonomik dengeleri gözeten, özel girişimciliği, üretimi ve tasarrufu özendiren tutarlı, kararlı ve yenilikçi politikaların uygulanması gerekmektedir. Tasarrufların ekonomik olarak kullanılmasında ise güven ve verimlilik ilkesine dayalı olarak bankacılık sisteminin etkin ve sağlıklı bir biçimde çalışması önemlidir. İstikrar kararları sonrasında dışa açık ve piyasaya dayalı yapısal uyum

içeren liberalleşme programı, finansal sistemdeki reformların da belirleyicisi olmuştur. Piyasa ekonomisine geçilmesiyle birlikte gündeme gelen reform niteliğindeki yapısal değişiklikler ile bankacılık sisteminin ve finansal sistemin hızlı gelişimi, zaman zaman yaşanan krizlerle sekteye uğrasa da günümüze kadar devam etmiştir.

Türkiye’de günümüz finansal sistemi içinde, çoğunluğunu bankaların oluşturduğu dışa açık, liberal, rekabetçi ve kendi alanında uzmanlaşmış çok sayıda finansal kurum faaliyet göstermektedir. Bu kurumlar içerisinde bankaların payı ise yüzde seksenler dolayındadır. Bankacılık sisteminin finansal sistem içerisindeki bu ağırlığından dolayı finansal sistemin sağlıklı ve etkin işlemesinden sorumlu politik güçler; bankaların etkinliği, kârlılığı ve istikrarı konularına önem vermektedir. Bankaların ekonomideki işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmeleri için uygun ortamları sağlamaya ve sürdürmeye çalışmaktadırlar. Sonuçta Türk bankacılık sistemi, çağdaş bankacılığın gereklerini yerine getiren, güçlü sermaye yapısına sahip, bağımsız, etkin, düzenleyici, denetleyici kurum ve üst kurullar gözetiminde, her geçen gün gelişmeye devam etmektedir. Türk bankacılık sisteminde, gelişmiş ekonomilerde sunulan tüm bankacılık işlem ve hizmetlerinin tamamı sunulmaktadır. Sistemdeki finansal büyüklükler her geçen gün artmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyaslandığında Türk bankacılık sisteminin büyüme potansiyelinin çok yüksek olduğu ve bu oranın gayri safi yurt içi hâsılanın artmasıyla beraber daha da yukarılara çıkabileceği beklenmektedir. Artık Türk bankacılık sistemi, teknik ve anlayış yönünden uluslararası alanda rekabet edebilecek düzeye ulaşmıştır denilebilir.

İÇİNDEKİLER

FINANSAL SİSTEM

Giriş	15
Finansal Piyasalar	16
Finansal Kurumlar	19
Yatırım Araçları	21
Liberalleşme ve Küreselleşme	22
Finansal İstikrar	25
Türkiye’de Finansal Sistem	27

BANKACILIK SİSTEMİ

Giriş	31
Tarihsel Gelişim	32
Temel Fonksiyonlar	35
Bankacılığın Sınıflandırılması	37
Bankacılık Krizleri	38
Merkez Bankacılığı	41
Katılım Bankacılığı	44
Uluslararası Bankacılık	46
Türkiye’de Bankacılık Sistemi	47

TARİHSEL GELİŞİM

Giriş	53
Cumhuriyet Öncesi Dönem (1847-1923)	55
Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1933)	60
Kamu Bankacılığı Dönemi (1933-1945)	62
Özel Bankacılık Dönemi (1945-1960)	64
Planlı Dönem (1960-1980)	67
Liberalleşme Dönemi (1980-1990)	69
Finansal Kriz Dönemi (1990-2001)	72
Yeniden Yapılandırma Dönemi (2001-2008)	77
Küresel Kriz Sonrası Dönem (2008 ve Sonrası)	81

TEMEL SORUNLAR

Giriş	89
Ekonomik İstikrarsızlık	90
Yüksek Kaynak Maliyeti	92
Haksız Rekabet Koşulları	93
Teknolojik Gelişmeler	96
Özkaynakların Yetersizliği	98
Dışa Açık Olmama	99

Holding Bankacılığı.....	101
Gözetim ve Denetim Yetersizliği.....	103
Kamu Bankalarının Ağırılığı.....	104

FİNANSAL RİSKLER

Giriş.....	109
Faiz Riski.....	111
Kur Riski.....	114
Kredi Riski.....	119
Likidite Riski.....	122
Piyasa Riski.....	125
Sermaye Riski.....	126

FİNANSAL KRİZLER

Giriş.....	131
1929 Büyük Buhran.....	132
Eylül 1946 ve Ağustos 1958 Döviz Krizleri.....	134
1973 ve 1979 Petrol Krizleri.....	136
1982 Bankerler Krizi.....	137
1990 Körfez Krizi.....	139
1994 Finans Krizi.....	141
1997 Asya ve 1998 Rusya Krizleri.....	144
Kasım 2000 ve Şubat 2001 Bankacılık Krizleri.....	148
2008 Küresel Krizi.....	153
Covid-19 Pandemi Krizi.....	156

GÖZETİM VE DENETİM

Giriş.....	161
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)-1930.....	163
Türkiye Bankalar Birliği (TBB)-1958.....	164
Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)-1981.....	165
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)-1983.....	166
Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK)-1996.....	168
Rekabet Kurumu (RK)-1997.....	170
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)-1999.....	172
Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)-2005.....	175

YENİDEN YAPILANDIRMA

Giriş.....	181
Güvenin Sağlanması.....	183
Yasal Düzenlemeler.....	186
Finansal Düzenlemeler.....	188
Yapısal Düzenlemeler.....	191
Operasyonel Düzenlemeler.....	196

BASEL KRİTERLERİ

Giriş	201
Tarihsel Gelişim.....	202
Basel I (1988).....	205
Basel I'in Ekonomik Etkileri	208
Basel II (2004).....	209
Basel II'nin Ekonomik Etkileri	213
Basel III Kriterleri (2010)	215
Basel III'ün Ekonomik Etkileri.....	219

MERKEZ BANKACILIĞI: TCMB

Giriş	225
Tarihsel Gelişim.....	227
İdari Yapı.....	230
Temel Fonksiyonlar.....	232
Görev ve Yetkiler	235
Bağımsızlık Kavramı	237
Para Politikası Uygulamaları.....	242

KATILIM BANKACILIĞI

Giriş	255
Tarihsel Gelişim.....	256
Temel Özellikler.....	259
İşleyiş Modeli	261
Ekonomideki Yeri.....	264

YENİ NESİL BANKACILIK

Giriş	271
Tarihsel Gelişim.....	272
Yeni Nesil Bankacılık Kanalları	275
İnovasyon ve Yeni Nesil Bankacılık	278
Yapay Zekâ ve Yeni Nesil Bankacılık.....	281
Blockchain ve Yeni Nesil Bankacılık	284
Yeni Nesil Bankacılık Uygulamaları	286

Terimler Sözlüğü.....	303
------------------------------	------------

Kaynakça	313
-----------------------	------------

FINANSAL SİSTEM

Giriş

Finansal Piyasalar

Finansal Kurumlar

Yatırım Araçları

Liberalleşme ve Küreselleşme

Finansal İstikrar

Türkiye'de Finansal Sistem

FİNANSAL SİSTEM

Giriş

Bir ülkenin bankacılık sistemi, farklı alanlarda faaliyet gösteren bankalar ile bu bankaların ekonomik kuruluşlar, toplum ve birbirleriyle olan ilişkilerinden oluşan bir yapıdır. Bu yapı, ülkenin ekonomik düzeyi, kalkınma seviyesi, genel ekonomi politikası, bankacılık mevzuatı ve diğer ilgili yasaların banka işletmeciliğini ilgilendiren bölümleri gibi pek çok unsuru içerir. Bunun yanı sıra, merkez bankasının denetim ve yönetim politikaları, işletmecilikteki örf ve adetler, kredi talebi, toplumun alışkanlıkları, tasarruf eğilimi ile ekonomik gücü, devletin mali durumu ve finans politikaları gibi faktörler de bu sistemi etkileyen unsurlar arasındadır. Bu nedenle bir ülkenin bankacılık sistemini değerlendirirken tüm bu faktörlerin bir arada ele alınması büyük bir önem taşır. Bununla birlikte, unutulmaması gereken önemli bir nokta, bankacılık sisteminin öncelikli olarak o ülkenin finansal sisteminin ayrılmaz bir parçası olduğudur. Dolayısıyla, bir değerlendirme yapılırken önce finansal sistemin detaylı biçimde incelenmesi gereklidir.

Finansal sistem, bir ekonomide belli kişi ve kurumların, piyasaların ve organizasyonların, birlikte çeşitli finansal fonksiyonları yerine getirmek üzere, bir araya gelmeleri sonucunda ortaya çıkan bir sistemdir. Bankalar, sigorta şirketleri, emeklilik fonları, hisse senedi ve tahvil piyasaları vb. kuruluşlar finansal sistemde yer alırlar. Finansal sistem, fon fazlasının fon talep edenlere, en düşük maliyetle ve en etkin şekilde akışını gerçekleştirerek ekonominin düzenli ve verimli çalışmasını sağlar. Ekonomik büyüme sürecinde ülkede aktarım mekanizmasının etkin bir şekilde çalışmasını sağlayarak işletmelerin kârını, mal ve hizmet üretimini ve ekonomik refahı etkiler.

1980’li yıllardan itibaren finansal sistem, küreselleşmenin etkisi altında işleyiş mekanizması, yasal çerçeveleri, denetim düzenlemeleri ve teknolojik gelişim alanlarında önemli bir değişim ve yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Finansal piyasalarda yaşanan hızlı dönüşümün bir sonucu olarak, finansal kurumlar ve araçlar çeşitlenmiş, piyasalara yönelik liberalleşme adımlarıyla birlikte piyasalar arasındaki etkileşim artış göstermiştir. Zaman içerisinde ulusal ekonomilerde eskiye dayalı merkezi ve kurumsal yapılar yıkılırken, bunun yerine çok daha liberal ve piyasaya dayalı temeller atılmış, bu temeller özellikle uluslararası finansal kuruluşlar tarafından da desteklenmiştir. Bu çerçevede ortaya çıkan sonuçlardan birisi, piyasa ekonomisinin oluşturulup sürdürülmesinde güçlü finans piyasalarının temel bir rol oynamasıdır. Etkin bir finans piyasası, ancak mal ve hizmetler için göreceli olarak serbest bir piyasa ve kuralları iyi belirlenmiş bir finansal düzenle var olabilir.

Bu bölümde ilk olarak finansal sistem ve piyasalar incelenmiş, ardından finansal sistemde yer alan aracı ve idari kurumlar ile yatırım araçları detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bölümün sonunda ise finansal sistemin küreselleşmesi ve liberalleşmesi, finansal sistemde istikrar konuları ele alınarak Türkiye’deki finansal sistemin gelişimi kısaca özetlenmiştir.

Finansal Piyasalar

Ekonomide fonların etkin bir şekilde transfer edilmesini sağlamak amacıyla tasarlanan finansal sistem, piyasalar, kurumlar ve araçlar aracılığıyla ekonomik refahın artırılmasında kritik bir rol oynar. Bu sistem genel olarak banka temelli ve piyasa temelli olmak üzere iki ana kategoriye ayrılabilir. Banka temelli finansal sistemlere sahip olan ülkelerde finansal sistemler, finansal aracılığın büyük oranda gerçekleştirildiği bankalar üzerine kurulurken, piyasa temelli sistemlerde yatırım ve emeklilik fonları gibi piyasa aktörlerinin daha etkin oldukları görülmektedir. Finansal sistemin yapısı, finansal araçlardan düzenlemelere, finansal geliş-

mişlikten finansal istikrara kadar birçok konuyu etkileyen temel hususlardan birisidir. Tüm bu gelişmeler ise finansal piyasalarda cereyan eder.

Finansal piyasalar, ekonomik birimlerin finansal kaynak ihtiyaçlarını karşılamak üzere, hisse senedi ve tahvil gibi finansal araçların alınıp satıldığı ve finansal kaynak sahipleriyle etkileşimde buldukları platformlardır. Ekonomideki taraflardan bazıları, belli bir dönemde elde ettikleri gelirlerinden fazlasını harcama eğilimindedirler. Bazıları ise gelirlerinden bir kısmını tasarruf etme ve belirli bir menfaat karşılığında bu tasarruflarını başkalarının kullanımına sunma eğilimindedirler. Finansal piyasalar burada, iki taraf arasındaki iletişimi sağlayan ve fon alışverişini olanaklı kılan mekanizmadır. Yani finansal piyasalar sürekli olarak birbiri ile etkileşim içinde olup, vade yapıları, rekabet koşulları, spekülâtif hareketler, arbitrajcular, fiyat farklılıkları, asimetrik bilgi gibi unsurlarla birbirine bağlıdır. Ayrıca, finansal piyasaların tasarrufu özendirme ve artırma, sermaye birikimini kolaylaştırma, ülke fonlarının etkin kullanımını sağlama, fiyat belirleme, likidite sağlama, araştırma ve haber alma maliyetlerini azaltma gibi faydaları vardır.

Finansal piyasaların işleyişine katkıda bulunan tarafları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- *Fon Arz Edenler:* Gelirleri giderlerinden daha fazla olan; tasarruflarını belli bir faiz, kâr payı, vb. gibi belirli bir menfaat elde etme karşılığında değerlendirmek isteyen taraftır.
- *Fon Talep Edenler:* Gelirleri harcamalarını karşılamaya yetmeyen, yeni yatırımlarına finansman desteği arayan ve talep ettiği fon karşılığında fazladan belli bir para ödemeye razı olan taraftır.
- *Yatırım Araçları:* Fon arz edenler ile fon talep edenler arasındaki ilişkiyi gösteren, ortaklık ya da alacak hakkı sağlayan hisse senedi, tahvil, bono, vb. gibi finansal araçlardır.